

УДК:311: 339.5.053

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ

Голубова Г.В., к. е. н., доцент кафедри статистики
 Національна академія статистики, обліку та аудиту

У статті здійснено статистичний аналіз зовнішньої торгівлі України за 2008-2012 рр., проаналізовано її зовнішньоторговельний оборот, розраховано низку статистичних показників, які характеризують стан та умови розвитку зовнішньої торгівлі України.

Ключові слова: експорт, імпорт, зовнішньоторговельний оборот, сальдо торгівлі, зовнішній борг, боргові навантаження.

Наростаюча політична криза в Україні може суттєво позначитися на її зовнішньоекономічній діяльності, міжнародних відносинах у цій сфері та конкурентоспроможності. Статистика зовнішньої торгівлі вивчає обсяги, склад та структуру експортно-імпортних операцій, зовнішньоторговельний оборот, динаміку цін та динаміку умов торгівлі, статистичні показники збалансованості зовнішньої торгівлі та ін. Таким чином, статистика, володіючи інформаційною базою, здатна максимально забезпечити постійний статистичний моніторинг стану та розвитку зовнішньої торгівлі України аби забезпечити її від негативних зовнішніх факторів.

Окремі аспекти статистичного вивчення зовнішньої торгівлі України висвітленні у працях провідних українських статистиків: С.С. Герасименка, А.М. Єріної, І.Г. Манцурова, В.С. Михайлова, Н.О. Парфенцевої та інших вчених.

Автором проведено статистичний аналіз зовнішньої торгівлі України за 2008-2012 рр. Показники розраховано за офіційними даними Державної служби статистики України [3], табл. 1.

Таблиця 1.

Динаміка експортно-імпортних операцій України за 2008-2012 рр.

млрд. USD

Показники	2008	2009	2010	2011	2012
Експорт товарів	66,97	39,69	51,41	68,39	68,81
Імпорт товарів	85,54	45,43	60,74	82,61	84,66
Експорт послуг	11,74	9,59	11,76	13,79	13,53
Імпорт послуг	6,47	5,17	5,45	6,24	6,71
Зовнішньоторговельний оборот	170,72	99,88	129,36	171,03	173,71
Коефіцієнт покриття імпорту	0,86	0,97	0,95	0,92	0,90

За даними табл. 1 бачимо, що зовнішньоторговельний оборот України за 2012 р. становив 173,71 млрд. дол. США, що на 1,6% більше ніж у 2011 р., відтак він майже сягав рівня ВВП (176,62 млрд. дол. США). Домінуючу роль у зовнішньоторговельному обороті відіграє торгівля товарами – 88,3% у 2012 р., частка торгівлі послугами становила 11,7%.

Коефіцієнт покриття імпорту експортом характеризує масштаб дефіциту торговельного балансу. За досліджуваній період коефіцієнти покриття імпорту менші одиниці, тобто дохо-

ди від експорту не перекривали витрати на імпорт й, відповідно, залишку іноземної валюти в Україні не було. Найбільший дефіцит торговельного балансу був у 2008 р. – 14%. Тоді як у розвинутих країнах ЄС, за офіційними даними Євростату 2011 р. [4], коефіцієнт покриття - більший одиниці (Данія – 1,156; Швеція – 1,137; Німеччина – 1,122).

За досліджуваний період сукупне сальдо торговельного обороту було пасивним (рис. 1), зокрема у 2012 р. імпорт перевищував експорт на 9,03 млрд. дол. США, що на 35,4% більше, ніж в 2011 р.

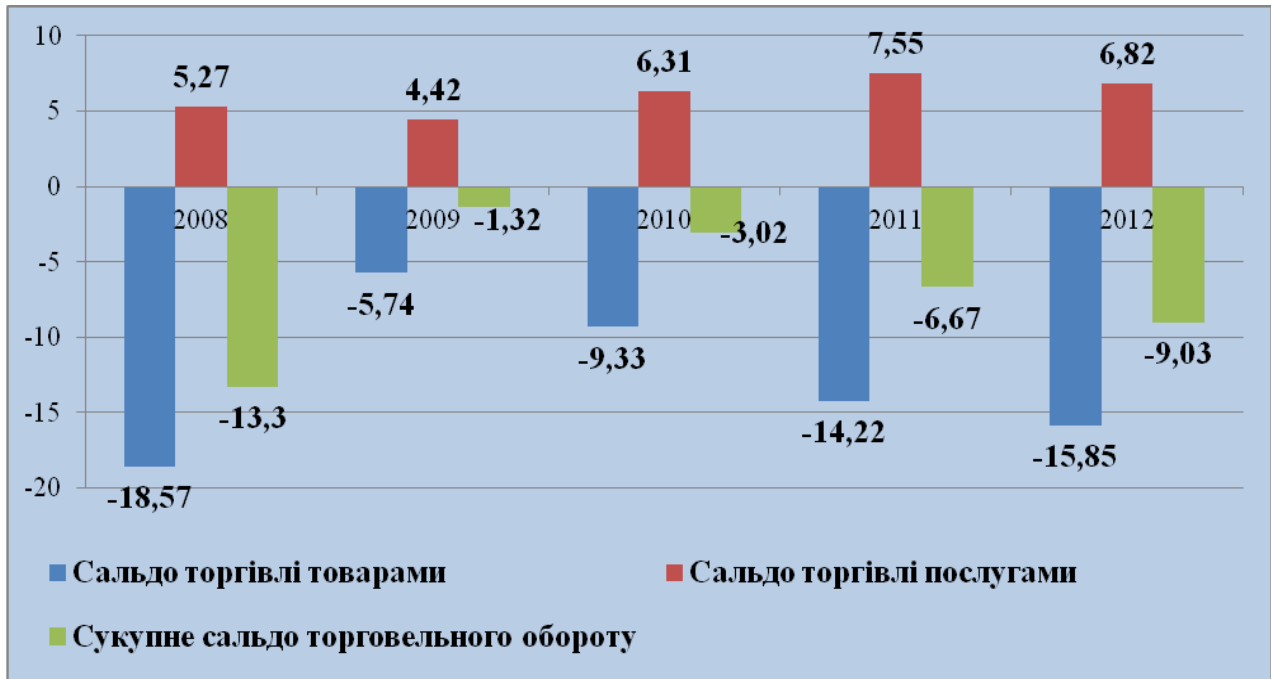

Рис. 1 Сальдо зовнішньої торгівлі України за 2008-2012 рр.

Зовнішня торгівля вважається найбільш динамічним елементом національної економіки. Характер її розвитку відбиває коефіцієнт еластичності (1) [1, с.131].

$$K_{\dot{a}\dot{e}} = \frac{T_E}{T_Q} \quad (1)$$

T_E – темп приросту обсягів експорту;

T_Q – темп приросту ВВП.

Якщо коефіцієнт еластичності менше одиниці, це свідчить про імпорتنу залежність; при посиленні експортної експансії, навпаки, коефіцієнт еластичності більший за одиницю.

В табл. 2 наведено офіційні статистичні дані [3], розраховано темпи приросту обсягів експорту, імпорту та ВВП, експортна квота, наведено офіційний курс валют [5], а також розраховано коефіцієнти еластичності та імпоротної залежності за досліджуваний період.

В Україні у 2011 р., порівняно з 2010 р., ВВП у доларовому еквіваленті зріс майже на 20%, а обсяг експорту – на 30%, звідси коефіцієнт еластичності становив 1,51, тобто зі зростанням ВВП на 1% обсяг експорту зростав на 1,51%, що свідчить про посилення експортної експансії.

Таблиця 2.

**Макроекономічні показники та показники збалансованості
зовнішньої торгівлі України за 2007-2012 рр.**

Показники	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Експорт товарів та послуг (млрд. дол. США)	58,34	78,71	49,28	63,17	82,18	82,34
Темп приросту (зменшення) експорту (%)	-	34,92	-37,39	28,19	30,09	0,19
Імпорт товарів та послуг (млрд. дол. США)	65,59	92,01	50,6	66,19	88,85	91,37
Темп приросту (зменшення) імпорту (%)	-	40,28	-45,01	30,81	34,23	2,84
ВВП (млрд. грн.)	720,70	948,10	913,30	1082,60	1302,10	1411,20
Темп приросту (зменшення) ВВП (%)	-	31,55	-3,67	18,54	20,28	8,38
Офіційний обмінний курс на кінець року (грн./USD)	5,05	7,70	7,98	7,96	7,98	7,99
ВВП (млрд. дол. США)	142,71	123,13	114,45	136,01	163,17	176,62
Темп приросту (зменшення) ВВП (%)	-	-13,72	-7,05	18,84	19,97	8,24
Експортна квота, %	40,88	63,92	43,06	46,45	50,36	46,62
Коефіцієнт імпоротної залежності, %	45,96	74,73	44,21	48,67	54,45	51,73
Коефіцієнт еластичності	-	-2,54	5,30	1,50	1,51	0,02

Інформативним показником збалансованості зовнішньої торгівлі вважається ступінь імпоротної залежності (2) [1, с.130] економіки країни.

$$K_I = \frac{I}{Q} \quad (2)$$

I – імпорт товарів та послуг;

Q – валовий внутрішній продукт.

Цей коефіцієнт вважається безпечним в межах до 15%. Як бачимо з табл. 2, коефіцієнт імпоротної залежності значно перевищував безпечну для країни норму. Найбільша імпортна залежність України була у 2008 р. (74,7%), у 2012 р. – 51,7%.

Для характеристики динаміки стану та розвитку зовнішньої торгівлі розраховують індекс умов торгівлі (3):

$$\frac{I_{pe}}{pi} = \frac{I_{pe}}{I_{pi}} \quad (3)$$

I_{pe} – індекс середніх цін експорту;

I_{pi} – індекс середніх цін імпорту.

Якщо значення цього індексу більше одиниці, то це свідчить про зростання купівельної спроможності експорту, і навпаки. Розраховується також індекс умов торгівлі за кількісною характеристикою, однак більш інформативним вважається ціновий індекс.

На рис. 2 автором наведено результати розрахованих індексів умов торгівлі України за 2008-2012 рр. за даними Державної служби статистики України [3].

Межа критичного імпорту 2008 р. (за даним табл. 2) спричинила погіршення умов торгівлі для України у 2009 р, індекс умов торгівлі становив 73,8%, рис. 2. Така різка зміна індексу в порівнянні з попереднім роком (100,1%) свідчить про наслідки економіко-фінансової кризи 2008 р. У 2012 р. індекс умов торгівлі (89%) також свідчить про ринкові труднощі у здійсненні зовнішній торгівлі України.

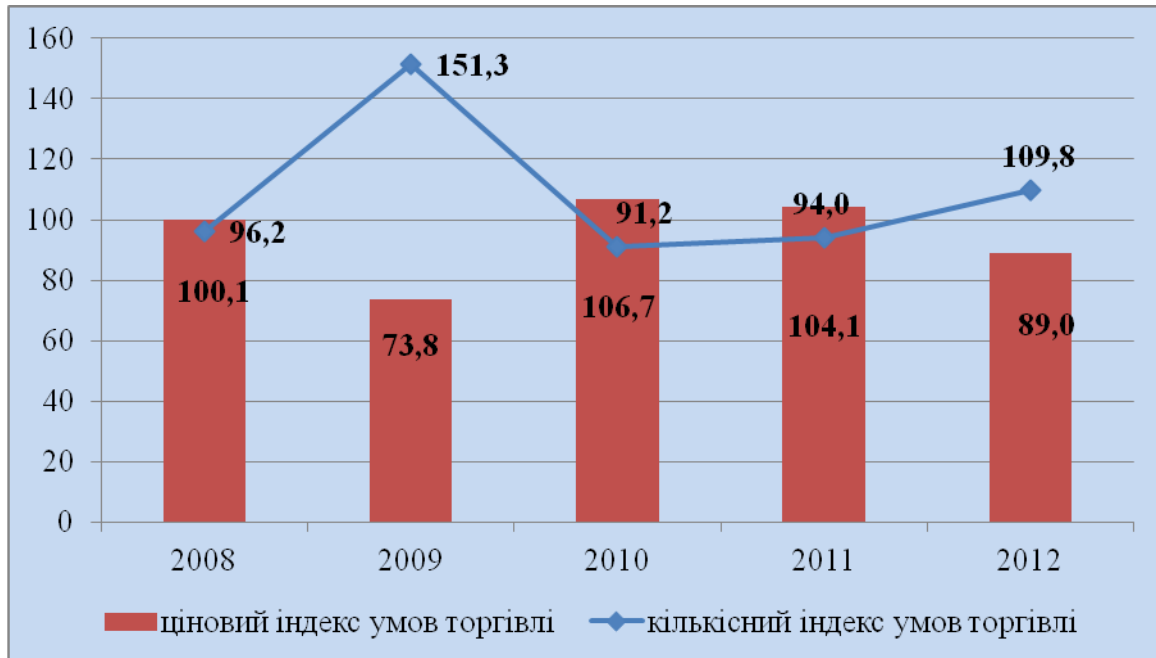

Рис. 2 Динаміка умов торгівлі України за 2008-2012 рр.

Динаміка умов торгівлі спричиняє зміни валютних курсів. Курсові співвідношення національної гривні з іноземними валютами (в першу чергу з доларом) впливають на обсяги і збалансованість експортно-імпортних операцій, на стан платіжного балансу і зовнішній борг.

За офіційними даними Міністерства фінансів України [2], державний та гарантований борг України має лінійно зростаючу тенденцію. Станом на 31.12.2013 р., за даними Мінфіну, розмір державного та гарантованого державою боргу України становить 73,08 млрд. дол. США. Зокрема, зовнішній борг України становить більше половини усіх боргових зобов'язань держави, табл. 3.

Для оцінки ступеня боргового навантаження на економіку країни та її платоспроможності щодо обслуговування зовнішнього боргу використовують низку показників [1]:

- відношення зовнішнього боргу до ВВП;
- відношення зовнішнього боргу до експорту товарів і послуг;
- відношення річних платежів у рахунок погашення та обслуговування зовнішнього боргу до експорту товарів і послуг;
- відношення річних платежів у рахунок погашення та обслуговування боргу до суми витрат державного бюджету;
- відношення резервних активів до суми зовнішнього боргу;
- відношення резервних активів до імпорту товарів і послуг.

Таблиця 3.

Державний та гарантований державою борг України за 2007-2013 рр.

(млн. дол. США)

Державний та гарантований державою борг	31.12.2007	31.12.2008	31.12.2009	31.12.2010	31.12.2013
Державний борг	14117,68	16972,68	26502,72	26512,68	60050,0
<i>в т.ч. зовнішній борг</i>	10591,66	11171,83	15097,57	14990,23	27900,0
Гарантований державою борг	3455,54	7626,07	11257,18	11174,01	13030,0
<i>в т.ч. зовнішній борг</i>	665,09	5020,31	6441,08	6397,88	9630,0
Загальна сума зовнішнього боргу	11256,75	16192,14	21538,65	21388,11	37530,0
Питома вага зовнішнього боргу в загальній сумі державного та гарантованого державою боргу (%)	64,06	65,83	57,04	56,75	51,35

Значення окремих характеристик боргового навантаження на економіку України та ступінь фінансової залежності населення країни наведено в табл. 4.

Таблиця 4.

Динаміка боргових навантажень України та прямих іноземних інвестицій за 2007-2013 рр.

Роки	2007	2008	2009	2010	2013
Зовнішній борг до ВВП, %	7,89	13,15	18,82	15,73	20,76
Зовнішній борг до експорту товарів та послуг, %	19,30	20,57	43,71	33,86	48,23
Зовнішній борг до середньої чисельності населення України, дол. США/особу	247,35	350,02	467,72	466,28	825,02
Прямі іноземні інвестиції в Україну, дол. США/особу	464,58	638,65	773,37	873,17	1197,24

На кінець 2009 р. відношення зовнішнього боргу до ВВП становило 18,8%, до експорту товарів та послуг – 43,71%, що вкотре підтверджує кризові наслідки 2008 року. Однак показники 2013 р. є навіть гіршими за показники кризових років, зокрема: відношення зовнішнього боргу до ВВП становило 20,7%, до експорту товарів та послуг – 48,2%. Міжнародні організації встановлюють певні ліміти, зокрема критична межа відношення боргових зобов'язань до експорту становить 200%. Як видно з даних табл. 4, в Україні значення цих показників значно менше за критичні.

При цьому зовнішній борг у розрахунку на одну особу зростає, зокрема у 2008 р. він становив 350 дол. США на одну особу, у 2009 р. він зріс на 33,6% і становив 467,7 дол. США, а у 2013 р., в порівнянні з 2008 р., він зріс на 136% і становив 825 дол. США на одну особу. Прямі іноземні інвестиції в Україну у розрахунку на одну особу у 2010 р. становили 873,2 дол. США, що на 13% більше, ніж у 2009 р. (773,37 дол. США). У 2013 р. прямі іноземні інвестиції у розрахунку на одну особу перевищують зовнішній борг у розрахунку на одну особу на 45%.

Економіко-статистичний аналіз є необхідним інструментом для надання обґрунтованих висновків щодо зовнішньої торгівлі України, а також для прийняття оптимальних фінансово-економічних рішень.

Призупинена інтеграція України до ЄС лише гальмує розвиток зовнішньоекономічних зв'язків нашої держави на міжнародній арені, стримує розвиток міжнародної торгівлі, гальмує адаптацію нормативно-правового забезпечення до міжнародних стандартів тощо.

Для України ключовою проблемою все ж таки залишається дисбаланс її торговельного обороту. Доходи від експорту не в змозі покривати імпорт, надлишку іноземної валюти в Україні не існує. А це ті додаткові кошти, які можна було б спрямувати на обслуговування зовнішнього боргу та поповнення резервних активів країни.

Література:

1. Єріна А.М., Мазуренко О.К., Пальян З.О.// Економічна статистика: Практикум. — К: ТОВ “УВПК ЕксОб”, 2002. – 232 с.
2. Міністерство фінансів України/ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/archive/docview?typeId=33402&search_param=%E4%E5%F0%E6%E0%E2%ED%E8%E9+%E1%EE%F0%E3&searchDocarch=1&searchPublishing=1
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України/ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua/>
4. Офіційний сайт Євростату/ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/publications/recently_published
5. Офіційний сайт Національного банку України/ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/curmetal/currency/search/form/period>

СТАТИСТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ВНЕШНЕЙ ТОРГОВЛИ УКРАИНЫ

Голубова Г.В., к. э. н., доцент кафедры статистики НАСУА
Национальная академия статистики, учета и аудита

В статье проведен статистический анализ внешней торговли Украины за 2008-2012 гг., проанализирован ее внешнеторговый оборот, рассчитан ряд статистических показателей, характеризующих состояние и условия развития внешней торговли Украины.

Ключевые слова: экспорт, импорт, внешнеторговый оборот, сальдо торговли, внешний долг, долговые нагрузки.

STATISTICAL ANALYSIS OF FOREIGN TRADE OF UKRAINE

Golubova G.V., Ph.D., associate professor
The National Academy of Statistics, Accounting and Audit

In the article the statistical analysis of Ukraine's foreign trade for 2008-2012 bienniums, and analyzed its foreign trade turnover, calculated number of statistical indicators characterizing the status and conditions for the development of Ukraine's foreign trade.

Keywords: export, import, foreign trade turnover, balance of trade, external debt, the debt load.

Надійшла до редколегії 17.02.2014 р.

